Membrii familiei sub lupa preadolescenților

Monica OPRÎȘ*

Abstract: *Family members under the magnifying glass of the preadolescents.* The media debates in Romania on family issues and their definition emphasised the need for multiple perspective analysis. In the present study we have proposed to carry out a research on issues related to the reporting of the preadolescents to the family members considering, on the one hand, the psychological characteristics of this period in human life, and on the other hand, the external influences that constantly devalueate family. The results of the research confirm the existence of a family crisis at the relational level: most students characterize their family members by statements containing factual data and less on issues that take into account the feelings between them.

Keywords: *family, preadolescents, family crisis, mass-media.*

Preliminarii

Dezbaterile din mass-media din România pe tema familiei și a definiției acesteia au adus în prim-plan nevoia de analize din perspective multiple¹. În studiul de față ne-am propus să realizăm o cercetare pe aspecte legate de raportarea preadolescenților la membrii familiei, date fiind, pe de o parte, caracteristicile psihologice ale acestei perioade din viața omului, iar pe de alta, influențele din exterior care tind să devalorizeze în mod constant familia.

* Prof. dr., Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Simion Ștefan” din Alba Iulia.

¹ Bogdan VOICU (ed.), *Importanța acordată Familiei, Muncii, Religiei, Timpului liber, Prietenilor, Politicii*, în „Valorile românilor”, Newsletter, I.C.C.V., nr. 1, decembrie, 2008.

Elevii care au format eșantionul de subiecți au fost rugați să formuleze câte un enunț despre fiecare membru al familiei și să răspundă la întrebări care să ne permită să desprindem concluzii referitoare la raporturile dintre membrii familiei, pe aspecte legate de lucrurile care îi mulțumesc și lucrurile care îi nemulțumesc în propria familie². Precizăm faptul că le-am lăsat elevilor libertatea privind definirea extensiunii familiei, în care aceștia au inclus, în structuri și în procente diferite, părinții, frații, propria persoană, bunicii, unchii, mătușile sau verișorii.

Caracterizarea membrilor familiei

Primul aspect avut în vedere în ceea ce privește componența familiei, conform modului de înțelegere a acesteia de către respondenți, reflectată de noi în figura 1. Astfel, din eșantionul de 200 de elevi, echilibrat în funcție de gen, cel mai mare procent de elevi, 43,5%, au formulat enunțuri despre părinți și frați (p, f). Un procent mai mic de elevi, 26%, au adăugat în listă și enunțuri referitoare la propria persoană (p, f, e). Pentru 23% din elevi și bunicii au un rol important în conturarea componenței familiei (p, f, b). Un procent mai mic, 7,5, au inclus și enunțuri referitoare la alte rudenii: unchi și mătuși, respectiv la verișori (p, f, r).

Fig.1. Diagramă de structură privind componența familiei reflectată în enunțurile formulate de elevi.

² Dorin OPRIȘ, Monica OPRIȘ, *Valori, modele, așteptări ale liceenilor din județul Alba*, Cluj-Napoca, Edit. Eikon, 2013.

Din punctul nostru de vedere, prezența la aproape o treime dintre elevi a enunțurilor referitoare la familia lărgită, care include rudeniile apropiate – bunici, unchi, mătuși, verișori, reflectă nevoia de comuniune, dar și prezența activă a acestora în viața elevilor. Mai amintim faptul că 4% dintre elevii chestionați fac parte din familii dezmembrate, 5% au cel puțin un părinte în plecat la lucru în străinătate, 2% au un părinte decedat.

Majoritatea enunțurilor despre mamă formulate de copii³, indiferent de gen, conțin date factuale, referitoare la vârstă și ocupație. O analiză cantitativă pe acest aspect relevă un procent aproape dublu în cazul băieților, comparativ cu fetele. Pe lângă aceste date, regăsim – mai ales la fete – și enunțuri care arată calitățile spirituale și fizice ale mamei: „Mama este o ființă iubitoare.”; „Mama este foarte credincioasă.”; „Mama este bună și înțelegătoare.”; „Mama este bună la inimă.”; „Mama este o femeie bucuroasă și grijulie.”; „Mama este o femeie veselă.”; „Mama este frumoasă.”; „Mama are ochi frumoși și o privire blândă.”; „Mama este elegantă și inteligentă.”.

Un număr mai mic de răspunsuri relevă aspecte legate de satisfacerea unor nevoi (materiale, spirituale, legate de securitate) ale copiilor: „Mama îmi cumpără haine și încălțăminte.”; „Mama este bună pentru că îmi cumpără multe lucruri.”; „Mama mă duce în fiecare zi la școală.”; „Mama mă iubește și când o supăr.” etc. Sunt și caracterizări pe aspecte legate de preocupările părinților: „Mamei îi place să se uite la televizor.”; „Mamei îi place să gătească.”; „Mamei îi place să facă cumpărături.” etc.

Din răspunsurile elevilor reiese faptul că fetele sunt mult mai atente la detalii referitoare la mamele lor, decât băieții, pentru care cele mai importante lucruri sunt legate de locul de muncă al mamei. Acest lucru credem că se datorează în mod semnificativ diminuării constante a implicării copiilor în treburile casnice, cu efecte în timp.

În ceea ce privește caracterizarea tatălui, se observă o împărțire echilibrată în funcție de gen a procentelor pentru

³ Dorin OPRÎȘ, *Aspecte privind educația religioasă în familia și în școala de azi*, în Dorin OPRÎȘ, Monica OPRÎȘ, „Religia și educația de mâine. Cercetări pedagogice”, Cluj-Napoca, Edit. Eikon, 2013, p. 144.

răspunsurile care prezintă date factuale, legate în special de ocupația sau locul de muncă. Tatăl este cel care „lucrează zi și noapte”, „merge la serviciu în fiecare zi”, „va pleca în Italia să câștige bani ca să ne putem întreține”.

Însușirile sufletești și fizice sunt mai slab reprezentate. Fetele admiră hărnicia, blândețea, iar băieții curajul. Dacă în ceea ce le privește pe mame se observă faptul că acestea încearcă să satisfacă în primul rând nevoile materiale ale casei, tatăl este cel care le cumpără copiilor lor într-o mai mare măsură decât mama obiecte care țin de anumite plăceri ale acestora: jocuri, ciocolată sau alte dulciuri. Băieții observă abilitățile taților lor în repararea unor obiecte (mașini, obiecte de uz casnic etc.). Din răspunsurile elevilor reiese o mai mare disponibilitate a taților pentru petrecerea timpului liber cu copiii lor, indiferent de gen: „Tata iese cu mine în parc.”; „Tata mă duce la tenis.”.

În eșantionul nostru, aproape o treime dintre elevi (31%) sunt singuri la părinți, 56% au un frate sau o soră, iar în cazul a 13% dintre elevi, extensiunea familiei este mai mare. Datele relevă o apropiere mai mare a preadolescenților față de frații mai mari și de același gen cu ei. Ei apreciază bunătatea, blândețea, capacitatea de empatie. Frații și surorile mai mici sunt valorizați în măsura în care nu reprezintă o *povară* pentru ei, prin obligația de asumare a unor responsabilități în lipsa părinților: să îi ia de la școală, să le dea mâncare, să îi ajute la teme etc.

Un loc aparte în viața copiilor îl au bunicii. Relația pe verticală bunici-nepoți, chiar în dacă societatea postmodernă s-a diminuat, își menține încă rolul formativ de mare importanță în viața copiilor: „Bunica mă învață să trăiesc la țară.”; „Bunica mă învață tot ce e bun.”; „Bunica îmi arată multe lucruri.”; „Bunica este darnică.”; „Bunicul se bucură când îl vizităm.”; „Bunicul mă iubește.”;

„Bunicul mă învață să am grijă de animale.”; „Bunicul se plimbă cu mine.”. Totodată, bunicii sunt valorizați de către respondenți și pentru faptul că le oferă bani de cheltuielă.

Timpul petrecut împreună cu bunicii le oferă elevilor șansa de a învăța din experiența de viață a acestora, de a-i valoriza, de a se raporta corect la lucruri, de a afla lucruri noi. Faptul că bunicii sunt un

„depozitar” de cunoștințe are rolul de a-i motiva pe elevi spre învățare: „Bunicul este foarte înțelept.”; „Atunci când mă plimb cu bunicul îmi povestește foarte multe lucruri.”; „Bunica știe foarte multe lucruri.”.

Bunicii sunt cei care fac legătura cu strămoșii, care duc tradiția familiei mai departe: „Bunica îmi vorbește despre rădăcinile familiei mele.”; „Bunica îmi vorbește despre toate neamurile noastre.”; „La bunici mă întâlnesc cu verișorii mei.”; „Noi mergem la parastasul străbunicilor împreună cu bunicii.”; „Bunica îl îngrijește pe străbunicul.”. Asumarea de către unii bunici a rolului de părinți reprezintă un suport esențial în dezvoltarea copiilor lăsați singuri.

Din răspunsurile elevilor putem desprinde și date referitoare la modul în care situația materială sau alte probleme din familie influențează raporturile dintre membrii acesteia. De exemplu, un băiat care locuiește într-o garsonieră doar cu mama lui își exprimă nemulțumirea față de mediul în care crește, singurele motive de mulțumire fiind calculatorul și televizorul. Datele despre el și despre mama lui sunt de natură factuală. Un alt băiat, crescut de bunica din partea mamei, oferă date doar despre aceasta: pe ea o iubește, deoarece l-a crescut și îl îngrijește, și este foarte mulțumit că are un câine cu care se joacă.

Motive de mulțumire și de nemulțumire în propria familie

Suportul emoțional pe care îl oferă familia este în relație și cu sentimentul de mulțumire pe care îl au membrii acesteia. Atât pentru fete, cât și pentru băieți, relațiile armonioase din cadrul familiei reprezintă principalele motive de mulțumire: „Sunt fericită când stăm toți împreună.”; „Vorbim despre multe lucruri împreună și ne ajutăm, iar asta mă face fericit.”; „Suntem o familie fericită”. Răspunsurile elevilor arată o dată în plus nevoia acestora de stabilitate în plan afectiv.

Alte motive de fericire sunt date de încrederea pe care părinții le-o acordă: „Mama mă lasă să o ajut la gătit”; „Părinții mei au încredere în mine”; „Părinții mei îmi spun că sunt un copil de încredere.”; „Mama mă trimite la cumpărături.”.

Răspunsurile elevilor oferă o paletă mult mai diversă de motive de nemulțumire: impunerea asumării de responsabilități casnice („Părinții îmi dau câte ceva de lucru prin casă.”), controlul ținutei și al vestimentației, realizat în special de mamă („Mama nu mă lasă să mă îmbrac cum doresc eu.”; „Mama mă ceartă când mă fardez.”; „Mama îmi impune cu ce haine să mă îmbrac.”), relațiile de dizarmonie dintre frați, care, în unele situații sunt însoțite de atitudini negative („Fratele meu nu mă lasă să mă joc cu colegele și cu verișoarele mele.”; „Sora mea mai mare mă ceartă mereu și nu mă ajută la teme.”; „Sora mea nu mă ascultă.”; „Mă nemulțumește că ne certăm mereu cu toții.”; „Sora mea mă imită pentru a râde de mine stâlcind cuvinte așa cum făceam când eram mică și nu le puteam pronunța corect.”), nesatisfacerea unor dorințe („Părinții mei mă nemulțumesc atunci când nu îmi cumpără ce îmi doresc.”; „Sunt nemulțumit că nu mă lasă pe calculator.”). În cazul preadolescenților cu mai mulți frați motivele suplimentare de nemulțumire sunt date tocmai de provocările date de extensiunea mai mare familiei: mai multe responsabilități, nivel social mai scăzut, preluarea garderobei fraților mai mari etc.

Chiar dacă apar la un procent mic de elevi (14,5%), motivele de nemulțumire generate de lipsa relațiilor armonioase dintre părinți sunt, din punctul nostru de vedere, cele care îi afectează cel mai mult pe termen lung pe preadolescenți: „Părinții mei se ceartă foarte des.”; „Inima mea e ruptă în două deoarece părinții mei vor să divorțeze.”; „Tata vorbește uneori foarte urât cu mama.”; „Pe mine mă nemulțumește faptul că mama este separată de tata și îl văd foarte rar.”; „Tata este plecat toată ziua, iar când vine acasă mereu găsește un motiv de ceartă.”; „Nimic nu e bine ce face mama.”.

La fel de periculoasă pentru dezvoltarea armonioasă și pentru crearea unei viziuni sănătoase asupra a ceea ce înseamnă familia este indiferența părinților față de copiii lor: „Tata mă lasă singură și mă plictisesc.”; „Nu mă ascultă nimeni când vreau și eu să vorbesc.”; „Mama și tata sunt prea ocupați cu munca și nu prea mai au timp pentru noi.”; „Eu locuiesc cu bunica, deoarece părinții sunt plecați la muncă în alt oraș”.

Timpul liber împreună cu familia

Timpul liber este percepute de majoritatea elevilor în relație cu vacanța de vară sau cu sfârșitul de săptămână. În 49% din răspunsurile elevilor apare cuvântul „vară”, asociat unor acțiuni precum: „mergem la mare”, „mergem la iarbă verde”, „mergem în drumeții”, „mergem la bazin”, „mergem la pădure”, „facem călătorii”, „facem drumeții”. Pentru sfârșitul de săptămână, cel mai frecvent (21%) apare vizionarea de emisiuni/ filme la televizor, respectiv vizitarea bunicilor. În procente mai mici (11,5%), apare participarea la slujbe, la biserica proprie cultului din care elevii fac parte. În timpul săptămânii, copiii merg împreună cu părinții să mănânce în diferite locuri: mall, pizzerii, cofetării etc.

Analiza acestor răspunsuri reflectă un paradox. Pe de o parte, oferta pentru petrecerea timpului liber este tot mai mare, iar disponibilitatea de a profita, împreună cu toată familia, de acestea este tot mai mică. Din punctul nostru de vedere, una dintre cauzele crizei familiei este tocmai diminuarea intervalului de timp pe care toți membrii familiei îl petrec împreună. Din răspunsurile elevilor am aflat că, în tot mai multe situații, părinții ajung acasă după ora 18, fapt care diminuează considerabil, în timpul săptămânii, numărul de ore pe care copiii îl petrec împreună cu aceștia (3-4 ore pe zi, dacă scădem orele dedicate odihnei).

Dacă în alte domenii de activitate este valabil principiul conform căruia calitatea este mai importantă decât cantitatea, atunci când ne raportăm la nevoia copilului de afecțiune din partea părinților, care implică prezență fizică a acestora, acest principiu nu are fundament.

Concluzii

- Fetele își caracterizează mama cu o ușurință mai mare decât fac acest lucru pentru tatăl lor, fapt care arată o apropiere mai mare a preadolescentelor de modelul matern.

- Fetele își caracterizează mama pe mult mai multe aspecte decât o fac băieții de aceeași vârstă.
- Tații încearcă să compenseze numărul de ore mai mic petrecut cu copiii lor prin daruri și activități în afara casei, valorizate de elevi, indiferent de gen. Acest fapt este în măsură să întărească relația tată-copii.
- Pentru majoritatea preadolescenților, indiferent de gen, prezența fraților mai mici reprezintă o mare provocare, dat fiind faptul că la această vârstă sunt priviți ca o povară, mai ales pe fondul deplasării spre ore tot mai târziu a programului de lucru al părinților.
- Frații mai mari le oferă preadolescenților suport emoțional, dar și școlar.
- Preadolescenții identifică cu o mai mare ușurință motive de nemulțumire, diversitatea acestora fiind mult mai mare comparativ cu cele care le aduc mulțumire.
- Motivele de nemulțumire în cadrul familiei relevă dificultățile tot mai mari în depășirea provocărilor cu care preadolescenții se confruntă.
- Preadolescenții simt nevoia unor modele pentru petrecerea timpului liber, care să valorizeze și să susțină educația formală.

Bibliografie

1. BOCOȘ, Mușata, OPRIȘ, Dorin, OPRIȘ, Monica, *Cercetarea în domeniul educației religioase și al educației morale. Modele și aplicații*, Cluj-Napoca, Edit. Casa Cărții de Știință, 2006.
2. COHEN, L., MANION, L., *Research Methods in Education*, Routledge, London and New-York, 1998.
3. OPRIȘ, Dorin, *Aspecte privind educația religioasă în familia și în școala de azi*, în Dorin OPRIȘ, Monica OPRIȘ, „Religia și educația de mâine. Cercetări pedagogice”, Cluj-Napoca, Edit. Eikon, 2013.
4. OPRIȘ, Dorin, *Intenții ale adolescenților privind participarea în contexte formale la dezbatere pe teme religioase*, în Dorin OPRIȘ,

- Ioan SCHEAU, Octavian MOȘIN (ed.), „Educația din perspectiva valorilor. Tom XVIII: Summa Paedagogica”, București, Edit. Eikon, 2020.
5. OPRIȘ, Dorin, OPRIȘ, Monica (coord.), *Religia și școala. Cercetări, studii, analize*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, R.A., 2011.
 6. IDEM, *Valori, modele, așteptări ale liceenilor din județul Alba*, Cluj-Napoca, Edit. Eikon, 2013.
 7. OPRIȘ, Monica, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, București, Edit. Basilica a Patriarhiei Române, 2011.
 8. OPRIȘ, Monica, *Paideia creștină și educația azi*, București, Edit. Eikon, 2017.
 9. OPRIȘ, Monica, OPRIȘ, Dorin, *Finalități și conținuturi pentru educația religioasă la liceu: elemente-suport în (re)elaborarea documentelor curriculare*, în Octavian MOȘIN, Ioan SCHEAU, Dorin OPRIȘ (ed.), „Educația din perspectiva valorilor. Tom XV: Summa Theologiae”, București, Edit. Eikon, 2019.
 10. VOICU, Bogdan (ed.), *Importanța acordată Familiei, Muncii, Religiei, Timpului liber, Prietenilor, Politicii*, în „Valorile românilor”, Newsletter, I.C.C.V., nr. 1, decembrie, 2008.